

کاریگه‌رییه‌کانی ئاشته‌وایی ئیران و سعودیه له‌سه‌ر عێراق

22-03-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە : به‌گوێره‌ی ئه‌و زانیارییه‌ی به‌رده‌ستن، رێکه‌وتنه‌که‌ زیاتر گۆرینی رێساکانی مملانییه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا کردنه‌وه‌ی ده‌رفه‌ته‌ بو دیپلۆماسیی زیاتر له‌وه‌ی که ئاشته‌واییه‌کی په‌کجاری و گشتگیر بێت، به‌لام به‌و پێیه‌ی شه‌ری یه‌مه‌ن و لوبنان و گرژیه‌ ناوچه‌ی و هه‌ریمییه‌کانی رۆژه‌لاتی نیوه‌پاست له‌ ته‌وه‌ره‌کانی دانوستاندن و رێکه‌وتنه‌که‌ن.

پاش حەوت سأل له دابراڤ و گزۇى بهۇى سووتاندنى بالىۇزخانەى سعودىه وه له تاران بهرامبەر له سىداره دانى پياوڭى ئايىنى شىعه "نمر النمر" (2016)، ئىران و سعودىه به شىوه يهكى كتوپر به نىوانگىرى چىن له په كينه وه پرۇژه يه كيان بۇ ئاشته واپى واژو كرد. هەر سن لايه نه كەى ئەم پىشھاته دىپلۇماسى و سياسىيه گرنگه، په يوه ندىيان به عىراق و به كايه كانى رۇژھەلانى نىوه راسته وه هه به تايبهت ئىران و سعودىه كه دوو جه مسهرى هەرئىمى و مەزھەبى گرنگى ناوچه كەن و هەر يه كەيان به گويژهى قەباره و پىنگهى خۇيان، درىژكراوه يان له دهره وهى خۇيان هه به.

عىراق شانازى زۇر دهكات به وهى له ناماده كارىيه كانى ئەم پىشھاته دا رۇلى هه بووه، به و پىيهى ميواندارى چەند گەرىكى دانوستانى نهئىنى هەر دوو لاي كردووه، به لأم له بارهى ئەوهى ئايا دهستگه وته كه هى سهرده مى كابىنهى مسته فا كازمىيه يان محمەد شىاع سوودانى، مشتومر و هه را له ناو لايه نگرانى ههردوولادا گهرمه. ئىرانىيه كان به فهرمى سوپاسنامه يان به حكومهتى ئىستاي عىراق راگه ياند كه كابىنهى چوارچىوهى هاوا ئههنگى شىعيه، به لأم ميديا نىوده وه لئيهه كانى سعودىه له رىڭاى دىمانه يهكى درىژوه كه به كه م جاره له پاش كۇتايهاتنى ويلايه ته كهى بىكات، مسته فا كازمىان كرده ئەستىزه و چىرۇكى دانوستانه نهئىنيه كانى هەر دوولايان له به غدا پى گىرايه وه كه به سهرپهرشتى راسته وخۇى خۇى بووه و "جارى وا هه بووه 5_6 كاتىژىر خاياندووه".

بۇچوونى زۇربهى ناوه نده سعودىيه كان له بارهى كرانه وه بهرووى تاران ئەوه به له كاتىكدا شازادهى نوچ سهرقالى جىبه جىكردى "دىدگى 2030" يه كه گويىنى ئابوورى نهوت و دۇزىنه وهى جىگره وه به، گرنگه دامه زراوه نهوتيه كان سهلامهت بن و ئاسايشى راره وه ئاوييه كانى كه نداوى عه ره ب و دهرىاي سووريش مسوگەر بن. جگه له وهش رىاز هىلاك و بن تاقه ته به ده ست شه پى 9 سأل و بن كۇتايى حووسىيه كانى يه مەن، ههروه ها به ده ست ئەو گزىيانهى چوارده و رىشى كه سألانىكى زۇر خەزىنهى ولاته كه به تال ده كه نه وه، به م هۇبه شه وه به دواى وچان و پشوو دا ده گهرىت پاش ئەوهى دلنيا بووه ئەمه رىكا له وه زياتر ناكات و زياتر سهرنجى له سهر روسىا و چىن و شه پى ئۇكرانىا به. له بهرامبەر ئەم دۇخه شدا له تاران زه مینه و بارودۇخه كه هاوشىوه به، به تايبهت پاش ئەوهى به وهى لىكه وته كانى گۇشه گىر بوونى ئىران و خۇپىشانده كانى ناوخۇوه به هاى 100 دۇلار گه يشته سهروو شهش مليۇن تمەن، ئەمه ش مه ترسى له ده سندانى كۇنترۇلى ولات و دارمانى ته واوه تى دراوى نىشتمانى ئىرانى كرده تارماييه كى گه وره، هەر له وه لاي ئىرانىشه وه لوبنان له دارماندا ده زى پاش ئەوهى به هاى 100 دۇلار گه يشته 100 ههزار ليره له كاتىكدا نرخه فهرمىيه كهى چەند سالىك بهر له ئىستا 15 ههزار بوو.

به گويژهى ئەو زانىارىيانهى به رده ستن، رىكه وته كه زياتر گويىنى رىساكانى ململانىيه، له گەل ئەوه شدا كرده وهى دهره ته بۇ دىپلۇماسى زياتر له وهى كه ئاشته واپيه كى يه كجارى و گشتگىر بىت، به لأم به و پىيهى شه پى يه مەن و لوبنان و گزىيه ناوچهى و هه رىمىيه كانى رۇژھەلانى نىوه راست له ته وه ره كانى دانوستاندن و رىكه وته كەن. به ئەگه رى زۇر عىراق و لوبنان و سوورىاش ده كه ونه ژىر كارىگه رىيه كانىيه وه و لانىكه م چاوه رپى دروستكردى كه شىكى ئەرىنى له رۇژھەلانى نىوه راست لى ده كرىت.

به غدا له سهرده مى كابىنه كهى حه يدەر عه بادىيه وه (2018_2104) بهرووى رىازدا كراوه ته وه و له سهرده مى كازمىدا (2022_2020) په يوه ندىيه كانى له گەل رىاز گه يانده ئاستىكى بهرز له وانەش هىلى كاره باى هاوبهش، به لأم هه ميشه چوونه پىشه وهى عىراق له سعودىه له ژىر هه ره شه و تانهى توندى باله ئىرانىيه كانى ناوخۇدا بووه. هەر به م هۇبه شه وه عه ره بستانى سعودى ناچار بوو له پرۇژهى وه به ره نىان كرده له 3_4 مليۇن دۇنم زهوى رۇژئاواى عىراق بكشىته وه كه حكومهتى مسته فا كازمى ده يويست بىداته وه به ره نىه رى بىانى. ئىستا له پاش ئەم ئەم رىكه وته نهى رىاز و تاران رهنگه دهره فته هه بىت كه حكومهتى عىراق كه لك له سهرمايهى سعودى وه رىگرىت بۇ به ره پىدان و ئالوگۇرى ئابوورى، به تايبهت كه دراوسىكهى پىويستى زورى به كشتوكال و له وه رگا هه به، ئەمه ش كه وتووه ته سهر ئەوهى حكومهتى عىراق چەند پلان و ئىرادهى هه به و پىكه نىه ره شىعه كانى چەند رىگه وه به وه ده دن، چونكه ئىران هه ميشه عىراق به پاوانى ئابوورى خۇى ده زانىت.

ئەگه رچى هارىكارى عىراقى سعودى له مپه رى زورى له پىشه، به لأم پاش ئەوهى تاران و رىاز ده چنه قۇناخى ئالوگۇرى بالىۇزخانه، چىتر حكومهتى عىراق ئىجراج نابىت ئەگه ر له گەل سعودىه دا په يوه ندىيه كانى زياتر قوول بكاته وه، له مه ولاش دهره فته بۇ باله ئىرانىيه كان نامىنىته وه كرانه وه بهرووى سعودىه به خيانهت و هه نگانوان به ره و به رهى ئىسرائىل لىك به دنه وه، چونكه ئەگه ر وايه بۇچى تاران كردوويه تى. لهرووى ئەمنىشه وه وه ستانى هىرشه موشه كى و درۇنىيه كان عىراق دوور ده خاته وه له سهرئىشه و پاكانه كرده، ئەزموونى بهرچاوى ئەمه ش هىرشه كانى سهر دامه زراوه نهوتيه كانى ئارامكو بوو له رۇژھەلانى سعودىه (ته لولى 2019) كه زۇر راپۇرت و لىكده وهى عه ره بى و نىوده وه لئيهه تى باسىان له وه ده كرد سهرچاوه كهى خاكى عىراق بووه نه ك يه مەن، له كاتىكدا حووسىيه كان به فهرمى بهرپرسيارىتپىان گرتبووه ئەستو. له سهر ئەمه ش عادل عه بدولمه هدى سهرۇكوه زىران هاته سهرخهت و دهنگو و لىكده وه كانى ره تكرده وه.

لىكه وته كانى رىكه وته كه له سهر ده وروبه رى ههردوو ولاته هه رىمىيه كه له سهر رادهى پابه ندىى هەر دوو لايه ن كه وتووه، ناوه نده

ئەمەرىكىيەكان بە گومان ئىران بچىتە ژۇر بارى ناوهرۆكەكەى، ھەندىك ناوھندى دىكەى ئوروپى چاوپى ھەلۆىستى سوپاى پاسداران و ئەو بەگرنىگر دەزانن تا فۆرمە دەولەتییەكەى ئىران. سعودیەكانىش ھىوايان بە كارىگەرىیەكانى چىن ھەیە كە بەرژەوھندى تابوورى زۆرى لەگەل تاران و رىزىش لە بەك كاتدا ھەبە و بەكەمجارە لەم ناوچە جىگە نفوزەى ئەمەرىكادا ناوبانگى خۆى بخاتە رىسكەوھ. بەگوپرەى ئەو ئامازنەشى لە ئىرانەوھ دەردەچن خۆشحالى و گەشبینى بە رىككەوتنەكە زۆرە بەتاببەت كە دەست و دەم بەرژەى 10% بەھای تمەنى بەرز كردهوھ، جگە لەوھش ئىرانىیەكان پىياناوبە گۆلىان لە ئەمەرىكا و ئىسرائىل كردهوھ و چىنپان ھىئاوھتەوھ كەنداوھوھ. لەوھش گرنىگر لە كاتىكى ھەستىاردا تەوقىكى گەمارۆى سەر تارانپان شكاندوھوھ، لەبەر ئەمانەش تكاواكارى پابەندبوون زۆرن و ھەندىك لە وانەش لە ناوھندە راسترەوھكانەوھبە.

ھەندىك لە بالە ئىرانىیەكانى ناو عىراق لەوانەش "كەتیبەكانى حىزبۆللا" پىداگرن لەسەر ئەوھى خۆپان پابەند نەكەن بەنۆھرۆكى ئاشتەواىى سعودیە و ئىران، بەوپىیەى ئەوھى تاران كردهوھتەى "سیاسەت و دىپلۆماسىیەتەى دەولەتییە" بەلام ئەمان بەرەى "بەرگرى و مقاوھمەن"، ئەمەش لانىكەم بە واتاى ھىشتنەوھى گوتارى دژە سعودى دىت لە ئاستە ئۆرپىیەكەیدا لە ناو شىعەى راسترەوھى عىراق. لەبەرامبەرىشدا ھىشتا ھەندىك لەو مینبەرە دژە ئىرانىیانەى كە سعودیە كۆمەكیان دەكات و تارانپان بىزار كردهوھ ھەر بەردەوامن لە چالاكى و روومالى خۆپان. ئەمانەش ھەموو تاكىردنەوھ و ئالنگارىین لەبەردەم رىككەوتنەكە كە زیاتر چوارچۆھەبەكى گشتیە و پىوېستى بە ئىش و وردەكارى زۆر ھەبە بۆ شۆرگردنەوھى بۆ جومگەكانى خوارەوھ.